

MAŁŻEŃSTWO I RODZINA W ETYCE RELIGIJNEJ ŚWIADKÓW JEHOWY

GRACJANA CHOJNACKA

ABSTRACT. Chojnacka Grażyna, Małżeństwo i rodzina w etyce religijnej świadków Jehowy (Marriage and family in the religious ethics of Jehova's Witnesses). Wizerunki ról rodzinnych. Roczniki Socjologii Rodziny, XVIII, Poznań 2007. Adam Mickiewicz University Press, pp. 109-129. ISBN 978-83-232-1907-1, ISSN 0867-2059. Text in Polish with a summary in English.

Grażyna Chojnacka, Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego (Institute of Sociology University of Katowice), ul. Bankowa 11, 40-007 Katowice, Poland.

WPROWADZENIE

Celem niniejszego artykułu jest socjologiczna analiza organizacji ról, układu pozycji społecznych oraz charakteru interakcji wewnątrzrodzinnych w świetle norm i zasad obowiązujących rodziny należące do wspólnoty religijnej Świadków Jehowy. Socjologa powinien zaciekawić fakt, że współczesną rodzinę może kształtować w tak dużym stopniu etyka religijna, jak dzieje się to w przypadku Świadków Jehowy.

Dotychczas nie ukazało się naukowe opracowanie tego tematu. Małżeństwa i rodziny funkcjonujące w społeczności religijnej Świadków Jehowy zasługują na zainteresowanie ze względu na specyfikę systemu norm jakiemu podlegają, odmiennego od etyki chrześcijańskiej Kościoła katolickiego. Warto przyjrzeć się życiu rodzinnemu Świadków Jehowy z uwagi na wydane w ramach tej społeczności religijnej poradniki rodzinne, którym nie można odmówić obiektywnej wartości praktycznej.

W dobie dzisiejszej, nowej moralności, odrzucającej instytucję małżeństwa jako przestarzałą, Świadkowie Jehowy obstają konsekwentnie przy swoim systemie norm religijnych wyznaczających kształt życia rodzinnego. Starają się nie poddawać czynnikom, które wpływają na transformację mał-

żeństwa. Nie aprobują niesłubnego macierzyństwa, konkubinatu oraz surowo potępiają związki homoseksualne. Wierzą, że można zbudować szczęśliwe życie rodzinne, nawet w czasach, gdy współczesny model rodziny przeżywa kryzys.

Analizując moralność religijną obowiązującą w społeczności Świadków Jehowy, odnajdujemy liczne powiązania między rodziną a Bogiem. Wszystko co dotyczy życia rodzinnego powinno być wyrazem miłości i szacunku do Boga. Stosowanie w życiu rodzinnym zasad podanych przez Boga w Biblii umożliwia duchowe zbliżenie się do Niego. Biblia jest dla Świadków Jehowy źródłem norm określających model małżeństwa, regulujących życie seksualne, wyznaczających podział ról w hierarchii rodzinnej, podających wskazówki odnoszące się do wychowywania dzieci, rozwodów i separacji.

1. MODEL MAŁŻEŃSTWA UZNAWANY PRZEZ ŚWIADKÓW JEHOWY

Świadkowie Jehowy wierzą w biblijną relację stworzenia pierwszej pary ludzkiej, zawartą w *Księdze Rodzaju* (2, 21-24). Zgodnie z nią uważają, że pierwsza rodzina powstała w wyniku postanowienia Boga *Jahwe*. Biblijny Adam nie zdecydował, że po prostu chce żyć razem z Ewą, to Twórca pierwszej pary ludzkiej zatwierdził zawarcie małżeństwa i zespolił tych dwoje w trwałym związku. Zasady przyjęte w organizacji religijnej Świadków Jehowy nie zezwalają na życie bez ślubu. Ich zdaniem Biblia nakazuje, by małżeństwo było uznane prawnie (Tytusa 3,1).

W poradniku *Jak znaleźć prawdziwe szczęście* wydanym przez Świadków Jehowy napisano: „Podjmując kroki niezbędne do zawarcia ważnego i ogólnie uznawanego małżeństwa, mężczyzna i kobieta publicznie składają obopólne zobowiązanie. Takiego zobowiązania nie ma, gdy dwoje ludzi jedynie żyje ze sobą, nie łącząc się węzłem małżeńskim”¹. Istnieją uzasadnione obawy, że związek, który nie jest zalegalizowany, prawdopodobnie z czasem się rozluźni, ponieważ brak mu stanowczego zobowiązania małżeńskiego.

Małżeństwa Świadków Jehowy są monogamiczne w każdym kręgu społeczno-kulturowym, bo jedynie taki model małżeństwa ich zdaniem przyczynia się do szczęścia. Skoro Bóg dał pierwszemu mężczyźnie tylko jedną partnerkę, to znaczy, że poligamia nie jest przez niego uznawana. Mimo że w Starym Testamencie znajdujemy opisy przypadków wielożeń-

¹ *Jak znaleźć prawdziwe szczęście*, Brooklyn, New York, USA 1984, s. 76, 77.

stwa tolerowanego przez Boga, to Świadkowie Jehowy obstają przy zasadzie monogamii. Potwierdzeniem na słuszność odrzucenia wielożeństwa są dla nich słowa Chrystusa, który mówił o dwojgu małżonków stających się „jednym ciałem”, zatem wśród jego naśladowców nie ma być poligamii, tylko jednożeństwo, jak to Bóg postanowił na początku (Mateusza 19,4-6; Rodzaju 2,24). Inna zasada biblijna wskazuje na dozwoloną ilość posiadanych partnerów małżeńskich, wyraźnie podkreślając, że nie jest to liczba mnoga: „niechaj każdy ma swoją żonę i każda niechaj ma własnego męża” (1 Koryntian 7,2).

Bóg ustanawiając instytucję małżeństwa przykazał, aby „opuścił mąż ojca swego i matkę swoją” (Rodzaju 2,24). Zgodnie z tymi słowami mąż i żona unikają obarczania swoimi troskami rodziców bądź teściów. Jednocześnie rodzice dwojga młodych małżonków starają się rozumieć, że stanowią już odrębne rodziny. Nie będą próbowali kierować życiem swoich żonatych bądź zamężnych dzieci. Zasada z *Księgi Rodzaju* obowiązuje zdaniem Świadków Jehowy nawet wtedy, gdy mamy do czynienia z modelem *współczesnej zredukowanej rodziny dużej*², czyli w sytuacji, w której panujące zwyczaje czy warunki materialne nakazują młodemu małżeństwu przez jakiś czas mieszkać razem z rodzicami któregoś ze współmałżonków. Również w sytuacji, gdy dziadkowie lub jedno z nich ponownie zamieszkują ze średnim pokoleniem, z uwagi na potrzebę opieki nad wnukami bądź z uwagi na swój wiek.

Współczesnego modelu rodziny nie kształtuje już boskie polecenie „rozradzania się i rozmnażania się” (Rodzaju 1,28). Funkcja seksualna jest oddzielona od funkcji prokreacyjnej. Stosunki seksualne nie służą wyłącznie wydawaniu na świat potomstwa, mają na celu uszczęśliwiać męża i żonę oraz umacniać więzi emocjonalne między nimi. Małżeństwa, które z jakiś przyczyn nie mogą bądź nie chcą posiadać potomstwa, bynajmniej nie są potępiane czy naznaczone przez społeczność Świadków Jehowy.

W rzeczywistości każda mała rodzina należy do większej rodziny „duchowej”, jaką stanowi społeczność Świadków Jehowy, a zwłaszcza ich miejscowy zbór. Wspólnota wyznaniowa Świadków Jehowy przypomina pod tym względem dawny *ród*³. Odpowiedzialność zbiorowa, poczucie jedności, kontrola społeczna, pomaganie słabszym w trudnych chwilach oraz wykluczanie jednostek łamiących obowiązujące normy funkcjonują równie wytrwale i skutecznie wśród Świadków Jehowy, jak niegdyś w rodach. Postępowanie jednostki przynosi chlubę bądź ujmę całej rodzinie Świadków Jehowy, zespolonej więzią emocjonalną i duchową.

² Pojęcie wprowadza i wyjaśnia Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979, s. 86, 176, 177.

³ Termin omawia F. Znaniecki, *Socjologia wychowania*, T. I *Wychowujące społeczeństwo*, Warszawa 1973, s. 105-112.

2. CEREMONIA ZAŚLUBIN W SPOŁECZNOŚCI RELIGIJNEJ ŚWIADKÓW JEHOWY

Ceremonia zaślubin w społeczności Świadków Jehowy regulowana jest nie tylko przez zasady i normy religijne, ale również społeczno-kulturowe i prawne⁴. Pobierające się osoby należące do Świadków Jehowy muszą uwzględnić wymagania władz, które określają, kto jest uprawniony do zawarcia małżeństwa. Zaślubiny zgodne z prawem gwarantują uznanie przez Boga związku małżeńskiego. Świadkowie Jehowy nie widzą potrzeby powtarzania zaślubin przez mnożenie oficjalnych ceremonii ani nie odnawiają przysięgi małżeńskiej na przykład z okazji 25. czy 50. rocznicy ślubu.

W krajach, gdzie ustawodawstwo przewiduje zawarcie małżeństwa w urzędzie przed urzędnikiem stanu cywilnego, Świadkowie Jehowy zawsze postępują zgodnie z tym wymogiem. W sytuacji gdy urzędowe pełnomocnictwo do udzielania ślubów posiada ktoś ze Świadków Jehowy, ceremonia ślubna odbywa się w sali spotkań religijnych Świadków. W niektórych państwach wystarczy złożenie do urzędu na piśmie zgłoszenia o rejestrację związku małżeńskiego. Narzeczeni od dnia rejestracji mogą być uważani za męża i żonę. Tam gdzie popularne są śluby zwyczajowe i są one uznane przez władze za prawomocne, Świadkowie Jehowy zachęcają dodatkowo do skorzystania z możliwości zarejestrowania swojego związku w celu otrzymania aktu ślubu. W niektórych krajach uznających ślub zwyczajowy można też wziąć ślub cywilny przed urzędnikiem, obejmujący ślubowanie i wpis do rejestru. Ponieważ każdy z tych ślubów jest ważny w świetle prawa, nie wymaga się brania ich obu.

Niezależnie od tego jak wygląda ceremonia zaślubin uznana przez prawo w danym kraju, para młoda wraz z zaproszonymi gośćmi często decyduje się na wysłuchanie specjalnego przemówienia wygłaszanego w sali spotkań religijnych Świadków Jehowy przez ich kaznodzieję. Jest to 30-minutowe przemówienie pod tytułem „Małżeństwo godne uznania w oczach Bożych”. Wykład ten kieruje uwagę na praktyczne rady biblijne zawarte w książce *Tajemnica szczęścia rodzinnego* oraz w innych publikacjach Świadków Jehowy. Podczas tego przemówienia kaznodzieja zaznacza, że związek małżeński został zawarty zgodnie z obowiązującym prawem. W trakcie takiego wykładu nowożeńcy mogą złożyć sobie ponownie przysięgę małżeńską, której treść została opracowana przez Świadków Jehowy. Przysięga ta wskazuje na zawarcie związku przed Bogiem. Ponowna przysięga powinna być wypowiedziana w czasie przeszłym, na dowód zalegalizowania związku już wcześniej w urzędzie. Wówczas gdy kaznodzieja

⁴ Wszystkie poniższe informacje zawarte w tym rozdziale są wyjęte z dwutygodnika wydawanego przez Świadków Jehowy: „Strażnica” nr 20/2006, Nadarzyn, s. 18-31.

Świadek Jehowy posiada pełnomocnictwo do udzielania ślubów, ceremonia ślubna jest połączona z przemówieniem okolicznościowym. W takiej sytuacji oraz gdy ślub cywilny nie wiązał się ze złożeniem przysięgi małżeńskiej, gdyż polegał na rejestracji związku w urzędzie, przysięga przed kanzodzieją wypowiedzana jest w czasie terażniejszym.

Wesele w społeczności religijnej Świadek Jehowy wygląda różnie, w zależności od kręgu kulturowego w którym żyją oraz od upodobań przyszłych małżonków. Odpowiedzialność za przebieg całej uroczystości ślubnej spoczywa przede wszystkim na panu młodym, ponieważ to on jako mąż będzie głową rodziny. Nie forsuje jednak swoich upodobań, lecz wszystkie plany uzgadnia odpowiednio wcześniej najpierw z przyszłą żoną, a następnie omawia z członkami rodziny.

Świadkowie Jehowy koncentrują się zwłaszcza na duchowym wymiarze tego wydarzenia. Rezygnują z włączania w ceremonię zaślubin zwyczajów i praktyk związanych z przesądami. Wierzą, że największy wpływ na powodzenie związku małżeńskiego ma wprowadzanie w czyn zasad ustanowionych przez Boga. Świadkowie Jehowy traktują ceremonię zaślubin jako wstęp do życia małżeńskiego, dlatego unikają zbyt dużego koncentrowania się na hucznym wymiarze tego wydarzenia. Ważniejszy jest dla nich udany przebieg życia małżeńskiego. Uznawane przez nich zasady nakazują skromność, pokorę i niechwalenie się swoim statusem majątkowym. Te reguły znajdują ich zdaniem zastosowanie również podczas dnia, w którym zawierany jest związek małżeński.

3. ROLA I POZYCJA MĘŻA W RODZINIE ŚWIADKÓW JEHOWY

Zdaniem Świadek Jehowy każde małżeństwo albo rodzina potrzebuje przewodnictwa, aby uniknąć nieporządku i zamieszania. Zgodnie ze słowami z Pisma Świętego to „mąż jest głową żony” (Efezjan 5,23). Uznają, że mężczyzna posiada naturalne cechy i predyspozycje umożliwiające mu wywiązywać się z roli głowy rodziny. „Pojęcie głowy rodziny łączy się z zakresem i wagą decyzji osoby, do której się odnosi. Wykracza ono poza decyzje ściśle ekonomiczne. Oczywiście pojęcie głowy rodziny nie ma zastosowania w przypadku małżeństw egalitarnych”⁵. Model małżeństwa i rodziny Świadek Jehowy daleki jest jednak od patriarchy rozumianego jako autorytarne rządy męża i ojca.

Błędne byłoby przekonanie, jakoby w myśl tej zasady z Pisma Świętego Świadkowie Jehowy uznawali pozycję mężczyzny za lepszą w porównaniu

⁵ H. Stasiak, *Kształty i wnętrza rodziny*, Warszawa 1975, s. 106.

z pozycją kobiety. Ich zdaniem, Biblia w żadnym wypadku nie popiera szowinizmu męskiego. Mężczyźni nie mają prawa do zarozumiałego i wygórowanego mniemania o swej pozycji względem kobiet. Im też wyznaczono odpowiednie miejsce w hierarchii rodzinnej. Żaden mąż nie może zapominać o kolejnej zasadzie: „głową każdego męża jest Chrystus” (1 Koryntian 11,3). Wynika stąd, że mężczyźni zobowiązani są okazywać życzliwość i wyrozumiałość w stosunku do kobiet, gdyż w ten sposób biorą wzór z postępowania Pana Chrystusa wobec apostołów oraz uznają go za swojego przewodnika.

Mąż i ojciec ma za zadanie połączyć pozycję władzy, związaną z jakością i zakresem podejmowanych decyzji, pozycję autorytetu oraz pozycję miłości i względów związaną z miejscem w hierarchii emocjonalnego wartościowania przez członków rodziny⁶.

W poradnikach rodzinnych Świadków Jehowy kładzie się nacisk na to, aby mężowie nie wykorzystywali swojej roli w rodzinie do tyranizowania żony. Żonie o wiele łatwiej przychodzi respektowanie zwierzchnictwa męża, gdy ten okazuje skromność i pokorę, a wystrzega się dumy i upor⁷.

Przemoc domowa jest w rozumieniu Świadków Jehowy zarówno przestępstwem w świetle kodeksów prawa laickiego, jak i prawa boskiego. Prawo boskie mówi: „tak też mężowie powinni miłować żony swoje, jak własne ciała. Kto miłuje żonę, samego siebie miłuje” (Efezjan 5,28). Skoro nikt przy zdrowych zmysłach nie stosuje wobec samego siebie aktów przemocy, to podobnie kochający mąż nie będzie znęcał się nad żoną. Sprawcy przemocy domowej mogą być wykluczeni ze społeczności Świadków Jehowy, niezależnie od sankcji karnych zastosowanych przez odpowiedzialne instytucje państwowe.

Mąż powinien odnosić się z szacunkiem do uczuć i godności swojej żony, nie wykorzystywać jej ani nie deprecjonować jej roli w rodzinie. Szczęście rodzinne w znacznym stopniu zależy od tego, co mąż myśli o żonie i jak ją traktuje⁸.

Zgodnie z zasadą przypisującą mężczyźnie zwierzchnictwo w małżeństwie, od mężów oczekuje się odpowiedzialności i dojrzałości. Na mężczyźnie spoczywa obowiązek zapewnienia żonie i dzieciom odpowiedniego statusu materialnego, jednakże nie kosztem czasu przeznaczanego dla rodziny. Praca zawodowa nie zwalnia też męża od obowiązków domowych. Gdyby nie wykonywał w domu żadnych prac, świadczyłoby to o braku szacunku dla żony i pozostałych domowników. Pod względem podziału

⁶ Z. Tyszka, op. cit., s. 156.

⁷ *Tajemnica szczęścia rodzinnego*, Nadarzyn 1996, s. 33.

⁸ *Jak znaleźć...*, op. cit., s. 81.

obowiązków możemy mówić o równości charakterystycznej dla małżeństw egalitarnych.

Objęcie kierownictwa przez męża wiąże się z planowaniem zajęć rodzinnych i nieuchylaniem się od podejmowania decyzji. Mąż, który podejmowanie wszelkich decyzji pozostawia żonie, działa ze szkodą dla całej rodziny. Podobnie dzieje się, gdy mąż wszystko robi sam i nigdy nie pozwala żonie przejawiać inicjatywy. Żona powinna czuć się potrzebna, nie tylko dzięki otrzymywanym prezentom. Przyczynią się do tego poświęcany jej czas i uwaga, a także uwzględnianie jej zdania przed powzięciem decyzji. Najbardziej sprawdzone jest działanie zespołowe. Taka współpraca między małżonkami przyczynia się do szczęścia w rodzinie.

4. ROLA I POZYCJA ŻONY W RODZINIE ŚWIADKÓW JEHOWY

Żona w etyce religijnej Świadców Jehowy jest traktowana jako uzupełnienie męża, a nie jego rywalka. Takie pojmowanie roli żony wynika z przeswiadczenia, że Bóg stworzył Ewę w celu uzupełnienia Adamowi samotnego życia. Kobiety należące do organizacji religijnej Świadców Jehowy dowiadują się, że ich rola w małżeństwie zasadniczo oparta jest na dwóch zasadach:

- „Żony bądźcie uległe mężom swoim jak Panu, bo mąż jest głową żony” (Efezjan 5,22-23),
- „Żona niechaj poważa męża swego” (Efezjan 5,33).

Odnosnie do pierwszej zasady w poradniku Świadców Jehowy *Tajemnica szczęścia rodzinnego* napisano: „dobra żona nie tylko się podporządkowuje. Stara się także być prawdziwą pomocnicą, toteż popiera decyzje męża. Oczywiście jest jej łatwiej, gdy się z nimi zgadza. Ale nawet gdyby tak nie było, dzięki jej ochoczej współpracy mogą one przynieść lepsze rezultaty”⁹. Ważne decyzje małżonkowie mogą podejmować wspólnie, przy czym zawsze w atmosferze wzajemnego szacunku. Żonie łatwiej będzie popierać męża, jeśli decyzje są wcześniej wspólnie omawiane i uzgadniane.

Etyka religijna Świadców Jehowy zakłada również sytuację, gdy mąż nie kwapi się do spełniania obowiązków głowy rodziny. Wówczas stawia się kobietę w roli inicjatorki sytuacji, w efekcie których mąż będzie zmuszony do przejawiania odpowiedzialności jako głowa domu. Kobieta może prosić męża o różne propozycje i wskazówki, starając się przy tym nie bagatelizować jego starań oraz pomagać mu. Chcąc skłonić męża do chętnego przyjmowania na siebie odpowiedzialności, żona musi trzymać się przypisanej jej roli.

⁹ *Tajemnica...*, op. cit., s. 34.

Zgodnie z drugą zasadą żona nie poniża i nie krytykuje męża ani publicznie, ani na osobności. Oczywiście żona ma prawo wyrazić swoje zdanie, rzecz w tym, aby płynęła z tego życzliwość i łagodność. Może właśnie jej punkt widzenia jest słuszny i gdyby mąż jej posłuchał, wyszłoby to na pożytek rodzinie¹⁰.

Żona powinna interesować się tym, co robi mąż. Uważne słuchanie i mówienie o pozytywnych aspektach różnych spraw jest sposobem na okazywanie szacunku i miłości mężowi. Dobra żona to ta, która stara się nie narzekać, nie krytykować, lecz rozwijać swoją asertywność.

Świadkowie Jehowy zakładają, że obydwie wyżej wymienione zasady odnoszące się do żon znajdują zastosowanie również wówczas, gdy mężowie wyznają inną religię. Szacunek oraz uznawanie autorytetu głowy rodziny należy się mężowi, niezależnie od tego czy jest tak jak żona Świadkiem Jehowy, czy należy do innego wyznania. Wyjątkiem jest sytuacja, jeżeli mąż wymaga od żony złamania norm obowiązujących w jej religii.

5. FUNKCJA SOCJALIZACYJNA RODZINY ŚWIADKÓW JEHOWY

Działalność wychowawcza rodziców będących Świadkami Jehowy podlega reakcjom i opiniom ich społeczności wyznaniowej. Florian Znaniński słusznie zauważa, że „normy regulujące stosunek wychowawczy rodziców i dzieci, dla większości rodziców wtedy tylko posiada żywotność, jeżeli stosowanie się do nich wywołuje w stałym ich środowisku reakcje dodatnie, niezgodność z nimi – ujemne”¹¹. Dzięki kontroli wewnętrznej i nadanym sankcjom w społeczności Świadków Jehowy trudniej o demoralizację życia rodzinnego.

Poradniki rodzinne Świadków wskazują nie tyle konkretne metody wychowawcze, ile wskazówki, według których rodzice mogą postępować względem dzieci. Rodzice zachęceni są do wprowadzania kierownictwa demokratycznego¹², opartego na życzliwości i szacunku, przyznającego dziecku pewien zakres samodzielności i kształtującego w nim kontrolę wewnętrzną. Wymagania powinny być dostosowane do wieku i możliwości dziecka. Zachęty, odwoływanie się do uczuć i ambicji dziecka, perswazja pomogą korygować niewłaściwe postępowanie. Kontrola zewnętrzna nie jest wówczas stosowana szablonowo i zawsze. Wraz z dorastaniem dziecka, jego autonomia staje się większa.

¹⁰ *Będziesz mógł żyć wiecznie w raju na ziemi*, Brooklyn, New York, USA 1984, s. 241.

¹¹ F. Znaniński, *op. cit.*, T. I, s. 117.

¹² Cz. Czapów, *Rodzina a wychowanie*, Warszawa 1968, s. 156-159.

Dzieci „potrzebują – nie przelotnego zainteresowania, lecz mnóstwa uwagi”¹³. Ważne jest, aby okazywać dzieciom miłość słowami i gestami. Jeśli w domu panuje atmosfera miłości, dzieci nie obawiają się mówić o swoich problemach i popełnianych błędach. Wiedzą przy tym, że mogą liczyć na zrozumienie i pomoc.

„Kierowanie życiem rodzinnym zakłada nie tylko wzajemne porozumienie się rodziców z dzieckiem, ale też odpowiednie emocjonalno-motywacyjne pobudzenie do zalecanych działań. Idzie tu o wskazywanie korzyści, jakie wynikają z realizacji proponowanych zadań, i strat, jakie spowoduje zaniechanie ich”¹⁴.

W ramach socjalizacji potomstwa odbywa się specyficzny rodzaj procesu ideologiczno-światopoglądowego kształtowania, czyli wychowanie religijne¹⁵. Wychowanie religijne wynika z wymagań i potrzeb społeczności Świadców Jehowy, do której przynależą rodzice. Społeczność Świadców Jehowy, będąc świadoma, że rodzina spełnia kluczową rolę w procesie socjalizacyjnym, kładzie wyjątkowy nacisk na *urabianie osobowości wychowanka*¹⁶ w duchu wierzeń przyjętych w ich religii oraz internalizację norm, wzorów zachowania i wartości uznawanych w ich środowisku¹⁷.

Bezpośredni nacisk na rodziców przynosi wymierne efekty. Wielu młodym udaje się zaszcześcić wierzenia oraz normy obowiązujące wśród Świadców Jehowy. Oczywiście rodzicom jako wychowawcom pozostawiono swego rodzaju miarę swobody, ów nacisk kładzie się głównie na przygotowanie dzieci do roli przyszłych członków religijnej grupy odniesienia. Jeśli dzieci, dorastając wybiorą przynależność do innej religii, rodzice bynajmniej nie zrywają z nimi kontaktów.

Każda rodzina, także Świadców Jehowy, sprawuje legalizacyjno-kontrolną funkcję¹⁸, opierając się na szeregu norm społecznych, w tym religijnych. Przekroczenie tych norm wiąże się z formalnymi i nieformalnymi sankcjami negatywnymi zarówno ze strony samej rodziny, jak i społeczności Świadców Jehowy. Wówczas gdy pełnoletnie dziecko będące już Świadcem Jehowy złamie normy obowiązujące w tej społeczności i zostanie wykluczone z niej, rodzice mogą, a nawet powinni, w zależności od sytuacji ograniczyć bądź zerwać kontakty z nim¹⁹.

¹³ *Czego naprawdę uczy Biblia?*, Nadarzyn 2005, s. 139.

¹⁴ Cz. Czapów, *Rodzina...*, Warszawa 1968, s. 144.

¹⁵ Z. Tyszka, op. cit., s. 64.

¹⁶ Pojęcie wprowadził F. Znaniecki, op. cit., T. II, *Urabianie osobowości wychowanka*, passim.

¹⁷ Zob. F. Adamski, *Rodzina między sacrum a profanum*, Poznań 1987, passim.

¹⁸ Funkcje tę opisuje szczegółowo Z. Tyszka, op. cit., s. 63.

¹⁹ *Tajemnica...*, op. cit., s. 88.

Kolejnym obowiązkiem rodziców jest karcenie dzieci. Zasada bezstresowego wychowania nie znajduje zastosowania w etyce religijnej Świadców. Dzieciom potrzebna jest karność w myśl zasad: „Rózga i karcenie dają mądrość” oraz „Karc swojego syna, a oszczędzi ci niepokoju” (Przysłów 29,15-17). Oczywiście, wybierając metody karcenia, rodzice muszą uwzględniać temperament i usposobienie dziecka. Rodzice powinni uzgadniać zawsze wspólnie formy karcenia i nie spierać się o to w obecności dziecka. W ten sposób można uniknąć sytuacji, w której dziecko będzie próbowało wygrywać jedno z rodziców przeciw drugiemu.

Zdaniem Świadców Jehowy karcenie, które polega na wymierzaniu kary cielesnej lub pozbawieniu przywilejów, jest dowodem miłości rodzicielskiej²⁰. Ojciec i matka uchylający się od kierowania swymi pociechami, muszą liczyć się z tym, że w przyszłości doświadczą skutków takiego postępowania.

Dzieciom warto zakreślić granice, gdyż znając je i pozostając w ich obrębie, mają poczucie przynależności do środowiska. Kiedy trzymają się stawianych im wymagań są w nim akceptowane. Pobłażliwość wprowadza u dzieci poczucie zagubienia i zagrożenia. Będąc pozostawione własnemu losowi, same muszą dawać sobie radę. Mylenie pobłażliwości z miłością doprowadzi do lekceważenia przez dzieci władzy rodzicielskiej i każdej innej. Nie oznacza to, że przesadne karcenie, nieustanne wypominanie błędów oraz krytykowanie wysiłków jest dozwolone.

Świadkowie Jehowy podkreślają, że Biblia w żadnym wypadku nie zaleca, by w gniewie wymierzać dziecku dotkliwe kary cielesne, po których zostają sińce, a nawet większe obrażenia²¹. Rada z Pisma Świętego mówi: „Ojcowie nie rozgoryczajcie dzieci swoich, aby nie upadły na ducha” (Kolosan 3,21). Wywoływanie karceniem stanów lękowych, uczucia odrzucenia bądź niskiej samooceny jest surowo potępiane. Dlatego rodzicom przypomina się, aby zastanawiali się, co osiągają przez karcenie, czy wyjaśniają dziecku powody skarcenia oraz jakie będą następstwa wymierzonej kary. Dzieci powinno się karcić w taki sposób, by później rozumiały, że było to właściwe i uzasadnione.

Ponadto „dzięki karności dziecko powinno odczuwać zadowolenie, kiedy postępuje dobrze i niezadowolenie, gdy postępuje źle”²². Ważne jest stosowanie nagród. Kara powinna być reakcją na zachowanie przeciwstawiające się wpajany normom, natomiast nagroda pozwoli wdrożyć i wzmocnić zachowania zgodne z wymaganiami.

²⁰ *Będziesz mógł...*, op. cit., s. 245.

²¹ *Tajemnica...*, op. cit., s. 60.

²² Cz. Czapów, *Młodzież a przestępstwo*, Warszawa 1962, T. I, s. 396-397.

Wprowadzając dyscyplinę, należy zachować elastyczność. Nadmiar nakazów i zakazów staje się dla dziecka uciążliwy i wywołuje zniechęcenie. Warto uczyć odpowiedzialności i pozwolić dziecku wchodzącemu w dorosłe życie doświadczyć czasem skutków jego decyzji i posunięć²³. Wskazane jest elastyczne wprowadzanie kierownictwa okazjonalnego²⁴ w sytuacjach, gdy dziecko powinno samodzielnie odkryć właściwy sposób postępowania.

Chcąc, aby wychowywanie, także wychowanie religijne dziecka powiodło się, rodzice muszą pamiętać o dawaniu dobrego przykładu swoim dzieciom. Wówczas mogą liczyć, że dzieci będą ich naśladować. Są one bardziej skłonne postępować według tego co widzą, a nie co słyszą.

6. MIEJSCE DZIECKA W HIERARCHII RODZINNEJ

Zasady, które wyznaczają miejsce dziecka w hierarchii rodzinnej Świadkowie Jehowy zaczerpnęli z Biblii. Nakazują one dzieciom „czcić ojca swego i matkę swoją” (Wyjścia 20,12) oraz aby były „posłuszne rodzicom we wszystkim; albowiem Pan ma w tym upodobanie” (Kolosan 3,20; Efezjan 6,1).

Określenie „we wszystkim” nie znaczy, żeby rodzice mieli prawo wymagać od dzieci czegoś sprzecznego z zasadami i naukami przyjętymi przez Świadków Jehowy²⁵. Dziecko nie musi posłuchać rodziców, gdy oczekują od niego czegoś sprzecznego z nakazami religijnymi. O tym czy w takiej sytuacji podporządkować się rodzicom, czy nakazom swojego Boga, może zadecydować samo dziecko, jeśli jest na tyle dojrzałe.

Rodzice mają więcej doświadczenia i lepiej potrafią radzić sobie z problemami życiowymi, z czego muszą zdawać sobie sprawę dzieci. Dzieci powinny doceniać, że ich rodzice interesują się nimi, zachęcają do zwierzania się i zasięgania ich opinii. Wymiana myśli powinna działać w obie strony, czasami z inicjatywą może i powinno wyjść pierwsze dziecko. Jeśli na przykład młody człowiek czuje, że ma zbyt mało swobody ze strony rodziców, wskazane jest, aby porozmawiał o tym z nimi.

Dziecko okazuje posłuszeństwo między innymi poprzez pomaganie w obowiązkach domowych. Zwłaszcza gdy posiada tylko jednego z rodziców, może starać się przejawiać inicjatywę i chęć współpracy, bynajmniej nie próbując przejmować roli brakującego rodzica i tym samym biorąc na siebie zbyt wiele.

²³ *Tajemnica...*, op. cit., s. 84.

²⁴ Cz. Czapów, *Rodzina...*, Warszawa 1968, s. 145-147.

²⁵ *Droga do szczęścia w życiu rodzinnym*, Brooklyn, New York, USA 1983, s. 162.

Etyka religijna Świadków Jehowy nakazuje darzyć wyjątkowym szacunkiem starsze osoby. Kiedy rodzice wejdą w okres starzenia się, dorosłe dzieci muszą uświadomić sobie, że „starsi ludzie na równi ze wszystkimi innymi potrzebują – czasami wręcz rozpaczliwie – miłości oraz pokrzepienia. Jak każdy z nas chcą być doceniani. Muszą odczuwać, że ich życie ma sens”²⁶.

Poradniki rodzinne Świadków ostrzegają jednak przed wpadaniem w skrajność, polegającą na nadopiekuńczości ze strony dzieci. Nawet starsi, schorowani rodzice mają prawo do godności i niezależności. Nadmierne kierowanie ich życiem sprawi, że odbierze im się resztki samodzielności i w efekcie stracą poczucie własnej wartości. Nierozsądne byłoby rozstrzygać, co jest dla nich najlepsze, bez pytania ich o zdanie²⁷.

Rodzina prokreacji niekiedy musi zatroszczyć się o potrzeby materialne starzejących się członków rodziny pochodzenia. Dorosłe dzieci powinny spędzać z rodzicami czas, a nawet zabrać ich do siebie bądź przeprowadzić się gdzieś bliżej lub do nich, jeżeli tego wymaga sytuacja. Świadkowie Jehowy nie są negatywnie nastawieni do korzystania z pomocy instytucji państwowych bądź prywatnych opiekujących się starszymi ludźmi. Czasami przecież sytuacja jest na tyle skomplikowana, że lepiej skorzystać z usług specjalistycznych ośrodków. Nigdy jednak nie podejmują zbyt pochopnie decyzji o przekazaniu pod taką opiekę wymagających tego rodziców. Zasady nakładają odpowiedzialność za rodziców w podeszłym wieku na wszystkie dzieci. Dlatego poważne decyzje lepiej, gdy podejmuje się w toku narad rodzinnych²⁸.

Nakaz darzenia szacunkiem rodziców odnosi się również do tych dorosłych dzieci, których dawniejsze stosunki z rodzicami nie układały się zbyt dobrze. Świadkowie Jehowy podkreślają związek między szacunkiem dla rodziców a szacunkiem okazywanym Bogu oraz zadowoleniem, jakie Mu to przynosi. Brak szacunku dla rodziców jest jednoznaczny z potępieniem Bożym.

7. CZYNNIKI UMOŻLIWIĄJĄCE OSIĄGNIĘCIE SZCZĘŚCIA RODZINNEGO

Z założeniem małżeństwa wiąże się z szereg nowych poważnych obowiązków. Chcąc wywiązać się z nich, osoby decydujące się na taki krok powinny być dojrzałe emocjonalnie i społecznie. O emocjonalnej dojrzałości do małżeństwa może świadczyć potrzeba posiadania współmałżonka i ro-

²⁶ *Tajemnica...*, op. cit., s. 174.

²⁷ *Ibidem*, s. 177.

²⁸ *Ibidem*, s. 174-176.

dziny. O społecznej dojrzałości do małżeństwa świadczy „zdolność przyjęcia jednolitych zasad postępowania w sprawach dla małżeństwa zasadniczych. Do takich zaś należy wierność małżeńska, indywidualne plany życiowe małżonków i szersze plany całej rodziny, problemy wychowawcze oraz te kwestie, które określają co dzień demokratyczny oraz partnerski układ stosunków wewnętrznych”²⁹.

Małżonkowie mogą liczyć na lepsze współzycie i przystosowanie małżeńskie, jeśli nie powstają między nimi różnice w zakresie postaw etycznych i społecznych, wyobrażeń co do ról męża i żony oraz celów rodziny³⁰.

Trudno zaprzeczyć tezie, że warunkiem osiągnięcia szczęścia małżeńskiego i rodzinnego jest miłość. Świadkowie Jehowy odnajdują szczegółową definicję miłości, którą chcą przejawiać w *Liście 1 do Koryntian* (13,4-8). Zgodnie z tą definicją, unikają niecierpliwości, zaborczej zazdrości, wychwalania siebie przez poniżanie drugich, wulgarności, kłótności, aktów przemocy, egoistycznej postawy, oszukiwania, nielojalności.

Trwałość i szczęście związku małżeńskiego uzależnione są zarazem od miłości między mężem a żoną, jak i od miłości do Boga. Każdy, kto miłuje bliźnich, daje wyraz swej miłości do Boga. Rozmyślanie o Jego miłości do człowieka, pozwoli nauczyć się przejawiania tego uczucia w pełni. Skoro Bóg wspaniałomyślnie przebacza ludziom grzechy, to członkowie rodziny również muszą przebaczać sobie nawzajem błędy. Biorąc przykład z cierpliwości Boga, będą wobec siebie ustępliwi, nie wdając się w niepotrzebne kłótnie.

Niekłamana miłość ma na uwadze najwyższe dobro ukochanej osoby. Wie o tym kochająca matka, gotowa na wiele wyrzeczeń, byleby zapewnić szczęście swojemu dziecku. W imię miłości wzajemnej mąż lub żona również powinni odrzucać upatrywanie własnych korzyści.

Dążąc do pogłębiania miłości, wszyscy członkowie rodziny będą usługiwać sobie nawzajem i wspierać się. Pragnąc osiągnąć szczęście rodzinne, należy pamiętać, że miłość to wspólna praca i zabawa, wspólne radości i smutki, wspólne osiągnięcia i niepowodzenia, dzielenie się myślami i serdecznymi uczuciami³¹.

Członkowie rodziny, którzy darzą się miłością, potrafią też okazywać sobie szacunek. To kolejny czynnik zapewniający szczęście rodzinne zdaniem Świadków Jehowy. Zgodnie z Pismem Świętym zachęcają: „wyprzedzajcie się wzajemnie w okazywaniu szacunku” (Rzymian 12,10). Mężowie powinni postępować ze swymi żonami „z wyrozumiałością jako ze słabszym rodzajem niewieścim” (1 Piotra 3,7), a „żona niechaj poważa męża

²⁹ H. Izdebska, *Przygotowanie do życia w rodzinie*, Warszawa 1972, s. 196.

³⁰ Z. Zaborowski, *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Warszawa 1980, s. 47.

³¹ *Droga do szczęścia...*, op. cit., s. 78.

swego” (Efezjan 5,33). Takie poważanie znajduje wyraz w życzliwym odnośzeniu się do drugiej osoby, szanowaniu jej godności i wypowiedzianych poglądów oraz w chętnym spełnianiu każdej rozsądnej prośby³². Dzieci również mają darzyć swoich rodziców szacunkiem, zgodnie z przykazaniem Bożym „czcij ojca swego i matkę swoją” (Wyjścia 20,12).

Narzędziem do budowania szczęśliwego małżeństwa jest także lojalność. Lojalność daje małżonkom poczucie bezpieczeństwa i godności osobistej. Wiedzą, iż w każdej sytuacji mogą na siebie liczyć³³. Wówczas gdy ktoś ze współmałżonków zawiedzie zaufanie drugiego, może dojść do rozstania i rozpadu małżeństwa. Pielęgnowanie miłości i wzajemnego szacunku w małżeństwie pozwala dochować wierności. Małżonkowie szczerze kochający i darzący się szacunkiem nie będą szukać pozamałżeńskich przygód miłosnych.

Przyczyną rozpadu małżeństwa może być brak konstruktywnej wymiany myśli. Wówczas początkowo małe problemy małżeńskie urastają do wielkości góry nie do przebycia. Problemy pozostawione same sobie, prędzej czy później doprowadzają do wybuchu kłótni. Sprawa nie kończy się na jednej kłótni, w końcu nieporozumień i sprzeczek jest tak wiele, że małżeństwo decyduje się na rozstanie.

Mąż i żona, chcąc uniknąć oddalenia się od siebie, muszą rezerwować dla siebie czas na wspólne rozmowy. Poradniki rodzinne Świadców kładą szczególny nacisk na rozstrzyganie sporów w obrębie małżeństwa, za ryzykowne uznając wciąganie w nie teściów bądź przyjaciół³⁴. Zachęcają zwłaszcza małżonków będących w *stadium małżeństwa odłączonego od dzieci*³⁵ do niezaniebdywania dialogu w małżeństwie.

Szczerza wymiana myśli pozwala szybko zażegnawać rozdrażnienia i rozczarowania. Dzięki umiejętnemu nazywaniu i wyrażaniu swych uczuć można spokojnie wyjaśnić wiele spraw, unikając kłótni. Jeśli dochodzi do tego umiejętność słuchania i wzajemne zrozumienie łatwiej o wspólny kompromis. Z. Tyszka mówi o *psychicznym partnerstwie*³⁶ rozumianym jako przejawianie zainteresowania sprawami i problemami współmałżonka, wymiana zwierzeń, informacji, ocen i poglądów.

Oczywiście małżeństwu, które okazuje sobie miłość i szacunek będzie łatwiej usuwać nieporozumienia. Ich rozmowy nasycone będą życzliwością, łagodnością i czułością, co pozwoli na swobodne mówienie o swoich potrzebach czy zmartwieniach.

³² *Tajemnica...*, op. cit., s. 30.

³³ *Wiedza, która prowadzi do życia wiecznego*, Nadarzyn 1995, s. 141.

³⁴ *Droga do szczęścia...*, op. cit., s. 36.

³⁵ Terminu tego używa Z. Tyszka, op. cit., s. 140.

³⁶ *Ibidem*, s. 147.

Rodzice powinni zadbać o wymianę myśli z dzieckiem. Jest ona możliwa wówczas, gdy dziecko jest do niej zachęcane i przyzwyczajone. Począwszy od najmłodszych lat należy dziecko uczyć mówienia o swoich radościach, zwierzenia się ze swoich problemów, zwracania się o radę. Łatwiej to osiągnąć, jeżeli dziecko dostrzega takie szczere rozmowy między rodzicami. Należy być w każdej chwili gotowym na wysłuchanie dziecka. Złym zwyczajem jest przerywanie mu, strofowanie, lekceważenie czy wyśmiewanie. Efektem może być wówczas znalezienie przez dziecko innego słuchacza w postaci grupy rówieśniczej bądź, co gorsza, osoby która wykorzysta bezradność dziecka. Innym skutkiem mogą być problemy z komunikacją interpersonalną uwydatniające się również w dorosłym życiu.

Dziecko musi odczuwać potrzebę werbalnych kontaktów z rodzicami. Aby osiągnąć ten cel, rozmowy rodziców z dziećmi powinny być atrakcyjne, odbywać się w atmosferze szczerości i wzajemnego zaufania oraz tolerancji wobec dziecka. Jeżeli rodzice nie znajdują czasu na tego rodzaju kontakty, wówczas ich wiadomości o dziecku są skąpe i często wręcz fałszywe³⁷.

O wymianę myśli z dziećmi rodzice powinni zabiegać zwłaszcza w okresie dojrzewania ich dziecka. Troskliwi rodzice powinni wiedzieć, jak dorastające dzieci zapatrują się na to, co widzą i słyszą, i dlatego muszą prowadzić z nimi treściwe rozmowy³⁸. Stworzenie atmosfery zrozumienia, zaufania i spokoju sprawi, że dzieci w okresie dojrzewania i już w dorosłym życiu będą bardziej cenić przyjaźń rodziców i ich rady niż innych osób.

8. ZASADY REGULUJĄCE ŻYCIE SEKSUALNE

Wśród Świadków Jehowy jedyną akceptowaną formą współżycia płciowego jest małżeństwo. Biblia zachęca męża i żonę: „nie stróńcie od współżycia z sobą”, „mąż niechaj oddaje żonie, co jej się należy, podobnie i żona mężowi” (1 Koryntian 7,3-5).

Poradniki Świadków Jehowy wskazują, że życie seksualne małżonków jest bardziej udane, jeśli związek jest pełen miłości, szacunku i czułości. Aby małżonków nie dzieliła bariera wzajemnej urazy, bardzo pomocne mogą się okazać szczere rozmowy i wzajemna cierpliwość, natomiast bardzo może zaszkodzić egoizm i brak panowania nad sobą³⁹. Rozmowy na temat pożycia seksualnego pozwolą uniknąć sytuacji, w której małżonkowie widzieliby potrzebę zwrócenia się do osoby trzeciej, żeby rozstrzygnęła, czy ich sposób obcowania płciowego jest właściwy⁴⁰.

³⁷ M. Wiszniewski, *Charaktery rozmów ludzkich*, Warszawa 1935, *passim*.

³⁸ Tajemnica..., *op. cit.*, s. 67.

³⁹ *Ibidem*, s. 38.

⁴⁰ *Droga do szczęścia...*, *op. cit.*, s. 61.

Możliwość współżycia płciowego jest traktowana jako dar od Boga, który ma służyć małżeństwu do okazywania uczuć oraz do wydawania na świat dzieci. Dzieci są uznawane za błogosławieństwo Boże. Jednakże nakaz z Księgi Rodzaju odnoszący się do „rozradzania się i rozmnażania” (Rodzaju 1,28) zdaniem Świadców Jehowy nie jest poleceniem obowiązującym współcześnie żyjących ludzi. Twierdzą, że Pismo Święte ani nie nakazuje posiadania dzieci, ani nie zakazuje.

Decyzję o wielkości rodziny pozostawia się mężowi i żonie. Nawet jeśli jakaś para małżeńska postanowi w ogóle nie mieć dzieci, taką osobistą decyzję należy uszanować⁴¹. Jeżeli małżeństwo decyduje się na kontrolę urodzeń, wybór środków antykoncepcyjnych jest ich sprawą osobistą. Ponieważ z Biblii wynika, że życie człowieka zaczyna się w momencie poczęcia, będą wystrzegać się tych środków, które powodują śmierć już rozwijającego się dziecka⁴².

W społeczności Świadców Jehowy stosunki seksualne przed ślubem są niedozwolone, a zdrada partnera małżeńskiego jest surowo potępiana. Świadkowie Jehowy wskazują na zasady z Pisma Świętego mówiące, że „ani cudzołźnicy, ani rozpustnicy Królestwa Bożego nie odziedziczą” oraz „rozpustników i cudzołźników sądzić będzie Bóg” (1 Koryntian 6,9-10; Hebrajczyków 13,4; Galicjan 5,19-21; Efezjan 5,5). Członek społeczności Świadców Jehowy, który złamie te zasady może być z niej nawet wykluczony. Zdrada partnera małżeńskiego niesie ze sobą same negatywne skutki, prowadzi do zazdrości, braku zaufania, poczucia zagrożenia i pojawienia się poczucia winy. W efekcie małżeństwo się rozpada. Poza tym, co najważniejsze według moralności religijnej Świadców Jehowy, zdrada partnera małżeńskiego jest grzechem przeciw Bogu.

9. ROZWÓD I SEPARACJA W ETYCE ŚWIADKÓW JEHOWY

Małżonkowie według Świadców Jehowy są zobowiązani wobec Boga do dochowania sobie nawzajem wierności, gdyż On uważa związek małżeński za zawarty na całe życie. Kierują się słowami: „co Bóg złączył, człowiek niechaj nie rozłącza” (Mateusza 19,6).

Dla Świadców Jehowy jedyną biblijną podstawą do rozwodu umożliwiającą ponowne zawarcie małżeństwa jest rozpusta. Z podręcznika wydanego przez Świadców Jehowy dowiadujemy się, że „występujące w Biblii określenie tłumaczone jako *rozpusta* obejmuje cudzołóstwo, homoseksua-

⁴¹ „Przebudźcie się!” nr 19/1996, Nadarzyn, s. 14.

⁴² „Przebudźcie się!” nr 3/1993, Selters /Taunus, Deutsche, s. 8, 9.

lizm, sodomie, a także inne formy rozmyślnego, niemoralnego użycia narządów płciowych⁴³.

W razie niezbitych dowodów niewierności współmałżonka, strona niewinna ma prawo rozwieść się i zawrzeć nowy związek małżeński. Decyzja o tym jak należy postąpić w takiej sytuacji jest całkowicie indywidualna. Niektórzy próbują ratować swoje małżeństwo, wybacząc partnerowi zdradę. Etyka Świadków jest pod tym względem niewątpliwie surowa: „jeśli wiedząc o zdradzie partnera, podejmujesz z nim współżycie, to dajesz do zrozumienia, że mu przebaczasz i pragniesz utrzymać wasz związek. Przestaje istnieć podstawa do rozwodu, po którym zgodnie z Pismem Świętym możliwe byłoby ponowne zawarcie małżeństwa⁴⁴.

Zasady Świadków Jehowy uznają okoliczności usprawiedliwiające rozwód i prawną separację, jeśli nie doszło do zdrady małżeńskiej. Jednakże wówczas strona niewinna nie może spotykać się z kimś innym w celu zawarcia ponownego małżeństwa. Tymi okolicznościami usprawiedliwiającymi mogą być przemoc domowa, uzależnienia, zmuszanie do łamania zasad religijnych, zwłaszcza w sytuacji gdy narażone jest zdrowie i życie współmałżonka bądź dzieci. Gdy strona niewinna jest wyjątkowo źle traktowana przez współmałżonka, nikt nie powinien jej nakłaniać ani do separacji, ani do ratowania małżeństwa. Za jej decyzję nikt nie powinien jej krytykować⁴⁵.

Sytuacje w których dopuszczalne jest rozejście się męża i żony są wywołane czynnikami patologicznymi i surowo potępianymi w społeczności religijnej Świadków Jehowy. To zmieniająca się rzeczywistość społeczna, w której rezygnuje się z wielu niegdyś słusznych norm wpływa na zmianę ich podejścia do rozwodów i separacji. Jednakże pewne zasady pozostają niezmiennie. Małżeństwo jest związkiem na całe życie i nie może być zerwane z błahych powodów, takich jak niezgodność charakterów. Zdaniem Świadków, osoba stosująca się do biblijnych zasad dotyczących szczęśliwego życia małżeńskiego, nie będzie narażona na rozpad małżeństwa z takich powodów.

10. RODZINY PODZIELONE POD WZGLĘDEM RELIGIJNYM

W niektórych domach nie wszyscy członkowie rodziny wyznają tę samą religię. Wśród Świadków Jehowy oczywiście są osoby, których współmałżonek bądź rodzic należy do innego wyznania. Obowiązują wówczas te

⁴³ *Tajemnica...*, op. cit., s. 159.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 160, 161.

same zasady zwierzchnictwa, podporządkowania i posłuszeństwa, którymi kierują się rodziny zespolone pod względem religijnym⁴⁶.

Zgodnie z pewnymi przykazaniami biblijnymi, Świadkowie Jehowy odradzają małżeństwo z wyznawcą innej religii (Powtózonego Prawa 7,3-4; 1 Koryntian 7,39). Wiązanie się z kimś spoza swojej społeczności religijnej zwiększa ryzyko niepowodzenia takiego związku.

Istotna jest homogeniczność społeczna współmałżonków. Heterogeniczność społeczna małżonków, zwłaszcza wynikająca z przynależności do różnych środowisk religijnych może być przyczyną licznych konfliktów i trudności we wzajemnym przystosowaniu⁴⁷. Łatwiej zmierzać do podobnych celów i podejmować zgodne decyzje, jeśli wyznaje się te same poglądy religijne.

Zdarza się, że dana osoba została Świadkiem Jehowy, będąc już w związku małżeńskim. W takim przypadku przysięga małżeńska nadal obowiązuje. Sytuacja w której jedna ze stron sprzeciwia się praktykowaniu religii Świadców Jehowy, nie uprawnia drugiej strony do separacji czy rozwodu. Wyjątkiem może być ostry sprzeciw, który wiąże się z zagrożeniem zdrowia, a nawet życia.

Świadkowie Jehowy zachęcają w swoich poradnikach, aby żony próbowały zmienić nastawienie współmałżonka. Jeżeli na przykład mąż jest przeciwny wyznawanej przez żonę religii, nie powinna dawać mu uzasadnionych powodów do uskarżania się na nią w innych dziedzinach. Żona zatem zobowiązana jest do miłości i szacunku wobec męża. Zachęcana jest wręcz do tego, aby jako pierwsza w razie nieporozumień wyciągała rękę do zgody. Nadal powinna poddawać się przewodnictwemu swojego męża. Jednak kiedy mąż będzie żądał od niej złamania nakazów religijnych, musi pamiętać, że posłuszeństwo wobec wymagań jej Boga jest ważniejsze.

Podejmowanie prób przekonania do swoich poglądów religijnych nie jest uzasadnione, jeśli współmałżonek sobie tego nie życzy. Świadkowie Jehowy twierdzą, że w takich przypadkach lepiej nie opowiadać o swojej religii, gdyż może to prowadzić do niepotrzebnych zadrażnień. Wyznają zasadę, że większe wrażenie można zrobić na współmałżonku, postępując według tego w co się wierzy, niż opowiadać o tym w co się wierzy.

Mężowi, którego żona nie jest Świadkiem Jehowy radzi się, aby dokładał szczególnych starań, by mieć wzgląd na jej uczucia oraz darzył ją szacunkiem. Powinien pamiętać, że jako osoba dorosła ma prawo do pewnej swobody w wyborze praktyk religijnych, choćby były one sprzeczne z jego zapatrywaniami. Bardzo prawdopodobne, że żona może czuć się zanied-

⁴⁶ Wszystkie poniżej omówione zasady wyjęte są z poradnika wydanego przez Świadców Jehowy: *Tajemnica...*, op. cit., s. 128-136.

⁴⁷ Z. Tyska, op. cit., s. 149.

bywana, widząc jak wiele czasu mąż poświęca zajęciom w społeczności religijnej Świadców Jehowy. Chcąc uniknąć oskarżeń pod adresem swojej religii ze strony żony, mąż powinien umiejętnie wygospodarowywać czas dla niej. Zachęcany jest do okazywania taktu i wyrozumiałości wobec żony przeciwnej jego poglądom religijnym.

W odniesieniu do małżonków podzielonych pod względem religijnym powstaje problem, w jakiej religii wychowywać dzieci. Za wychowywanie dzieci odpowiedzialny jest ojciec według biblijnych zasad Świadców. Dlatego mąż będący Świadkiem Jehowy, którego żona należy do innej religii, ma za zadanie wychowywać dzieci w duchu swoich przekonań religijnych. Zdarza się, że ojcowie nie będący wyznawcami Boga Jehowy zgadzają się, żeby matka wychowywała dzieci w duchu swojej religii. W sytuacji gdy ojciec zajmuje przeciwne stanowisko, kobieta musi znaleźć równowagę między posłuszeństwem wobec swojego Boga, wobec męża – głowy rodziny oraz chęcią przekazania swojej religii dzieciom. Może na przykład nie zabierać dzieci na swoje spotkania religijne, ale rozmawiać z nimi na temat swojego Boga.

Nieletnie dziecko, które zechce wyznawać religię Świadców Jehowy, nadal jest zobowiązane darzyć rodziców szacunkiem. Takie dzieci zachęca się, aby w celu uniknięcia nieporozumień z rodzicami, postarały się umówić ich z kaznodzieją Świadców Jehowy bądź zaprosić na spotkanie religijne. Według Świadców dziecko zdolne do podejmowania samodzielnych decyzji może samo postanowić czy w danej sytuacji posłuchać rodziców, którzy wymagają czegoś, co wiąże się ze złamaniem zasad i norm religijnych.

ZAKOŃCZENIE

Specyfika etyki religijnej kształtującej życie rodzinne Świadców Jehowy wynika z wiary w boskie pochodzenie, słuszność, niepodważalność oraz praktyczność norm i zasad zawartych w Piśmie Świętym. Zatem normy i zasady te w pierwszej kolejności określają funkcjonowanie życia rodzinnego Świadców, mimo że nie bez wpływu na nie pozostają normy, wartości i wzorce społeczno-kulturowe. Świadkowie Jehowy, żyjąc w społeczeństwach w których rodzina uległa instytucjonalizacji, starają się jednocześnie nie poddawać procesowi jej wszechobecnej sekularyzacji oraz działaniom prawnym laicyzującym instytucję małżeństwa.

Etyka Świadców Jehowy znamionuje się umieszczaniem małżeństwa i rodziny w sferze sacrum, chociaż w wielu społeczeństwach już dawno dokonała się degradacja rodziny jako instytucji religijnej. Tymczasem

w społeczności Świadców Jehowy rodzinie przypisuje się status grupy wywierającej ogromny wpływ na życie duchowe człowieka. Członkowie rodziny starają się być zjednoczeni w kulcie religijnym, przeżywać wspólnie te same wartości oraz wzajemnie kształtować swoje postawy moralne i poddawać kontroli zachowania⁴⁸. Chęć wykazania praktyczności Biblii jako nieocenionego źródła rad oraz świadczenia wiary w Boga Jahwe leży u podłoża wprowadzania przez Świadców Jehowy do życia rodzinnego tak wyjątkowej etyki religijnej.

LITERATURA

- Adamski F. (1987), *Rodzina między sacrum a profanum*, Poznań
 Adamski F. (2002), *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków
 Czapów Cz. (1962), *Młodzież a przestępstwo*, T. I, Warszawa
 Czapów Cz. (1968), *Rodzina a wychowanie*, Warszawa
 Izdebska H. (1972), *Przygotowanie do życia w rodzinie*, Warszawa
Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (1975), Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne, Warszawa
 Stasiak H. (1975), *Kształty i wnętrza rodziny*, Warszawa
 Tyszka Z. (1979), *Socjologia rodziny*, Warszawa
 Wiszniewski M. (1935), *Charaktery rozmów ludzkich*, Warszawa
 Zaborowski Z. (1980), *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Warszawa
 Znaniński F. (1973), *Socjologia wychowania*, T. I *Wychowujące społeczeństwo*, Warszawa

LITERATURA WYDANA PRZEZ ŚWIADKÓW JEHOWY

- Będziesz mógł żyć wiecznie w raju na ziemi* (1984), Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc., Brooklyn, New York, USA
Czego naprawdę uczy Biblia? (2005), Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe, Nadarzyn
Droga do szczęścia w życiu rodzinnym (1983), Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc., Brooklyn, New York, USA
Jak znaleźć prawdziwe szczęście? (1984), Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc., Brooklyn, New York, USA
 „Przebudźcie się!” nr 19/1996, Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe, Nadarzyn
 „Przebudźcie się!” nr 3/1993, Wachturm Bibel- und Traktat-Gesellschaft Deutscher Zweig, e.V., Selters/Taunus
 „Strażnica” nr 20/2006, Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe, Nadarzyn
Tajemnica szczęścia rodzinnego (1996), Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe, Nadarzyn
Wiedza, która prowadzi do życia wiecznego (1995), Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe, Nadarzyn

⁴⁸ Por. F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002, s. 124.

MARRIAGE AND FAMILY IN THE RELIGIOUS ETHICS OF JEHOVA'S WITNESSES

Summary

The aim of this paper is to present a sociological analysis of roles, social positions and family interactions as imposed by standards and principles used in families of the religious organization called Jehovah's Witnesses. When analyzing religious morality obligatory for Jehovah's Witnesses, we can see numerous connections between family and God. Everything referring to family life should be an expression of love and respect to God. If the principles given by God in the Bible are used for family life, it is possible to enter into close spiritual relations with Him. Jehovah's Witnesses treat the Bible as a source of standards and principles describing the model of marriage, regulating sexual life, deciding about distribution of roles in family hierarchy, giving guidelines as to education of children, as to divorces or legal separation. In the present world that accepts new morality and rejects marriage as being time-worn, Jehovah's Witnesses stick to their set of religious principles defining the form of family life. They are determined not to submit to factors affecting transformation of marriage. They believe that it is possible to create a happy family life even if the contemporary family model is in crisis.